

ИНТЕРНЕТ ТАРМОҒИДАН ФОЙДАЛАНИБ ГИЁҲВАНДЛИК ВОСИТАЛАРИНИ ҚОНУНГА ҲИЛОФ РАВИШДА ЎТКАЗИШ ЖИНОЯТИНИНГ ТУШУНЧАСИ ВА ТУРЛАРИ

Д.О.Файзуллаев

С.Ж.Зурубеков

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20455163>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 26-may 2026 yil

Ma'qullandi: 28-may 2026 yil

Nashr qilindi: 30-may 2026 yil

KEYWORDS

гиёҳванд моддалар,
психотроп моддалар,
Интернет, виртуал алоқа.

ABSTRACT

Мақолада Интернет ва электрон алоқа воситаларидан фойдаланган ҳолда содир этиладиган гиёҳвандлик воситалари ва психотроп моддалар билан боғлиқ ноқонуний фаолиятлар, шунингдек, уларни тайёрлаш ва яшириш ҳолатлари батафсил кўриб чиқилади.

Охирги йилларда Республикамизда ахборот-технологияларидан фойдаланган ҳолда содир этиладиган гиёҳванд моддалар билан боғлиқ жиноятлар сони кўпайди. Хусусан, интернетда гиёҳванд моддаларни истеъмол қилишга қизиқтирадиган ёки ундайдиган электрон ахборот материалларининг, шунингдек, уларни тайёрлаш бўйича маълумотларни ўз ичига олган ахборотлар интернетнинг айрим функциялари орқали тарқалиши бунга сабаб бўлган.

Интернет тармоғи орқали гиёҳвандлик воситалари, психотроп, кучли таъсир қилувчи моддаларнинг қонунга ҳилоф равишда муомала қилиш қуйидаги ҳаракатлар орқали амалга оширилади. Гиёҳвандлик воситалари, психотроп ва кучли таъсир қилувчи моддалар ва уларнинг аналогларини сотиб олиш. Сотиб олиш усуллари хилма-хил бўлиб, бунда харидор интернет-дўкон сайтига киради, таркибида гиёҳвандлик воситалари ёки психотроп моддалар бўлган гиёҳвандлик воситалари, сотиладиган жойларда таклиф этилаётган маҳсулотлар таркиби ва нархлари билан танишади. Агар қайсидир маҳсулотга қизиқиш бўлса, "оператор" билан мулоқот қилиш ва битим шартлари бўйича барча тафсилотларни билиш учун бир қанча дастурлардан фойдаланиш, дастурларни эса интернетдан бепул юклаб олиш мумкин. Кейинги мулоқот ушбу дастур асосида, фақат чат ёки бот орқали амалга оширилади. Битим тузиш ёпиқ каналлар орқали амалга оширилади, уларга кириш ҳақида харидорга оператор хабар беради. Бунда керакли сайт топилиб, "алоқалар" бўлимига ўтади ва у ерда менежер билан боғланиш усуллари ҳақида маълумот олади. У билан керакли маҳсулот миқдори, унинг нархи ва олиниш жойи ҳақида келишиб олинади.

Ушбу усул билан истеъмол қилувчи гиёҳвандлик воситаларини сотиб олиши мумкин, гиёҳванд моддалар унинг сотувчиси томонидан кўчадаги дарахт тагида барглар орасида қолдирилади. Баъзи интернет-дўконларда телефон рақами кўрсатилган бўлиб, оператор у ёки бу гиёҳвандлик воситаси нима эканлигини ва

уларнинг организмга таъсирини тушунтириб бериши мумкин. мисол учун "А" исмли фуқаро бундай маълумотни таркибида JWH-073 гиёҳвандлик воситаси бўлган чекиш аралашмаси ҳақида олган. Шу билан бирга, оператор уни сотиб олаётган чекиш аралашмаси гиёҳванд модда эмаслигига ишонтирган. Реклама ва операторнинг тушунтиришларига ишониб, у ушбу аралашмани буюртма қилган ва олган, бироқ ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари ходимлари томонидан қўлга олинган. Гиёҳванд моддаларни ҳарид қилишда кўпинча харидор керакли сайтни топади, буюртма шаклини тўлдиради, у ерда гиёҳвандлик воситаларининг талаб қилинадиган хусусиятларини кўрсатади ва уларни сотиб олмақчи бўлган суммани кўрсатади. Буюртмани электрон почта орқали юборади ва бироз вақт ўтгач, у билан алоқа телефони орқали боғланади ва етказиб бериш усулини келишиб олишади. Баъзан харидор керакли сайтни топиб, унда рўйхатдан ўтади, маълум вақт ўтгач, унга электрон почта ва телефон орқали пароль юборилади, унинг ёрдамида у дўкон фаолияти билан танишиш имкониятига эга бўлади. Унга товар номи, миқдори ва нархи кўрсатилган рўйхат берилади. Керакли маҳсулотни танлаб, гиёҳвандлик воситаси қаерда, қачон ва қандай қадоқда қолдирилиши ҳақида маълумот олади. Райме ва шунга ўхшаш тўлов тизимлари, тўлов терминаллари ва бошқалар орқали амалга оширилади. Одатда, интернет-дўконлар орқали гиёҳвандлик воситаларини ноқонуний сотиб олишдан олдин ҳар доим тайёргарлик кўрилади. Гиёҳвандлик воситаларини қонунга хилоф равишда олганлигини яшириш мақсадида харидор сотувчига гиёҳвандлик воситалари, психотроп моддалар ўрнига ё биологик фаол қўшимча, ёки кўк ўт кўрсатилган чек ёрдамида расмийлаштиришни сўраши мумкин.

Гиёҳвандлик воситалари, психотроп моддаларни жўнатиш. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2017 йил 28 апрелдаги *"Гиёҳвандлик воситалари, уларнинг аналоглари ва психотроп моддалар билан қонунга хилоф равишда муомала қилишга оид жиноят ишлари бўйича суд амалиёти тўғрисида"* ги қарорида тушунтирилишича, ***"Гиёҳвандлик воситалари, уларнинг аналоглари, психотроп моддаларни қонунга хилоф равишда ташиш деганда, уларни ҳар қандай транспорт туридан ёки ташиш воситаси сифатида қўлланилган қандайдир объектдан фойдаланган ҳолда бир жойдан бошқа жойга, шу жумладан, бир аҳоли пункти доирасида кўчириш, шунингдек, қайд этилган восита ва моддаларни бундай фаолият тури билан шуғулланишга лицензияси бўлган юридик шахсларнинг масъул шахслари томонидан қонунчиликда белгиланган тартибни бузган ҳолда ташиш тушунилиши лозим."*** (9-банд).

Санаб ўтилганларнинг барчасида гиёҳвандлик воситалари, Интернет тармоғи орқали буюртма қилинган ҳолда махсус яширилган жойларга кўмиб, геолокация ва фотосуратини бериш йўли билан етказилган. Таркибида гиёҳвандлик воситалари ёки психотроп моддалар бўлган ҳар қандай гиёҳвандлик воситалари, ҳар қандай ҳолатда: таблеткалар, кукунлар ва ҳоказолар кўринишида бўлиши мумкин. Гиёҳвандлик воситаларини қонунга хилоф равишда жўнатишга тайёргарлик кўриш конвертлар, офис қоғози, кейинчалик уларга гиёҳвандлик воситалари, психотроп моддалар жойлаштириладиган конвертлар, офис қоғози, фалга қоғоз ёки посылка ёки бандероль кўринишида бўлиб хизмат қилиши мумкин бўлган бошқа материалларни олишдан иборат.

Бунда жиноятни яшириш, конвертлар, посылкалар ва бандеролларни жўнатувчилар уларда ўзларининг қайтиш манзилларини кўрсатмайдилар ёки бошқаларнинг манзилини кўрсатиб яширадилар. Кўпинча интернет-дўконларда гиёҳванд моддалар харидорга махсус етказиб берувчилар ёрдамида юборилади. Улар дўконда хизматда бўлиб, уларни онгли равишда турли транспорт турларидан фойдаланган ҳолда ташийдилар. Шу билан етказиб берувчиларнинг ҳаракатларини доимо қонунга хилоф ташиш сифатида қарамаслик лозим, чунки жўнатма орқали гиёҳвандлик воситалари ёки моддалар олиб ўтилаётган ҳолларда, жўнатма берувчи шахс олиб ўтилаётган гиёҳвандлик воситалари ҳақида хабардор бўлмаслиги ҳам мумкин Шундай қилиб, етказиб берувчи гиёҳвандлик воситалари, психотроп моддаларни сотишда воситачи ҳисобланади ва унинг ҳаракатлари гиёҳвандлик воситалари билан ноқонуний фаолиятда иштирок этиш сифатида баҳоланиши лозим. Интернет-дўконлар орқали гиёҳвандлик воситалари, психотроп моддаларни ўтказиш уларни сотиш орқали амалга оширилади. Бир турдаги ёки бир неча турдаги бирор наркотикни вақти-вақти билан истеъмол қилиш охир-оқибатда гиёҳвандлик касаллигига олиб келади. Ҳар қандай касаллик каби унинг ҳам ўзига хос белгилари бор: гиёҳвандликка руҳий ва жисмоний қарамлик. Ўз жисмоний ҳолатини қандайдир тарзда сақлаб қолиш учун шахс доимий равишда гиёҳванд моддаларни истеъмол қилиши ва шу сабабли уларни қаердандир топиб, катта миқдорда пул тўлаши керак. Шу муносабат билан гиёҳвандлик воситалари, психотроп, кучли таъсир қилувчи моддаларни қонунга хилоф равишда сотиш вақт, шахсий ҳаёт қийинчиликларидан чалғиш, шахсий муаммолардан чалғиш, шунингдек, ноодатий ўткир ҳис-туйғуларни бошдан кечириш истаги билан боғлиқ бўлиши мумкин. Гиёҳванд моддаларни истеъмол қилишнинг сабаблари турлича. Кўпинча Интернет тармоғидан фойдаланувчининг ихтиёридан ташқари қуйидаги ёпишқоқ маълумотлар ойна кўринишида пайдо бўлади: "Онгни ўзгартирувчи моддалар, лсд, амфетамин сотамиз, нархлари: туз — 500 сумдан, амфетамин (фен, ОИТС) — 450 мингдан. Барча битимлар шахсий учрашувларсиз амалга оширилади" Рекламадан ташқари, Интернет тармоғида гиёҳванд моддалар ва уларни истеъмол қилишга бағишланган кўплаб сайтлар мавжуд. Ўтказиш қулайлиги учун гиёҳвандлик воситалари маълум дозаларда қадоқланади. Масалан, агар наркотик кукун ва таблетка кўринишида бўлса, у бир марта истеъмол қилиш учун зарур бўлган ҳажмда елим зиппакетчаларга қадоқланади ёки 1 г дан бошлаб берилади. ЛСД қаттиқ желатиннинг кичик бўлакчалари, 5 мм квадратларга бўлинган юмалоқ шаклдаги таблеткалар, олдиндан ЛСД эритмасига ботирилган импрегнирланган қоғоз кўринишида сотилади. Ўсимликлардан олинган гиёҳванд моддалар турли оғирликдаги чой пакетларига жойланган прессланган плиталар, бўлаклар, шарчалар ва бошқа шаклларда сотилади. Сотиш усуллари қуйидагича бўлиши мумкин. Сотувчи курьер орқали гиёҳвандлик воситалари, психотроп моддалар, таркибида гиёҳвандлик воситалари ёки психотроп моддалар бўлган ўсимликлар ёки уларнинг қисмларини харидорнинг уйига, идорасига ёки бошқа жойга зарур миқдорда етказиб беради. Сотувчи гиёҳванд моддаларни шахсан ўзи ёки бошқа шахслар орқали яширин жойда (бу боғдаги дарахт коваги, дарахт илдизи ёнидаги ёки ердаги жой ва бошқалар бўлиши мумкин) қолдиради, бу ҳақда харидорга хабар беради ва у ўзи сотиб олган гиёҳвандлик воситалари, психотроп моддалар, таркибида гиёҳвандлик воситалари ёки психотроп

моддалар бўлган ўсимликлар ёки уларнинг қисмларини яширин жойдан олиб кетади. Сотувчи ундан харидор томонидан сотиб олинган гиёҳвандлик воситалари, психотроп моддалар, таркибида гиёҳвандлик воситалари ёки психотроп моддалар бўлган ўсимликлар ёки уларнинг қисмларини почта орқали жўнатади. Гиёҳвандлик воситалари билан ушбу ноқонуний ҳаракатларни амалга оширувчи шахс ушбу воситалар ёки моддаларни қонунга хилоф равишда ўтказиш ва қонунга хилоф равишда жўнатиш учун биргаликда жиноий жавобгарликка тортилади. Гиёҳвандлик воситалари, психотроп моддалар, таркибида гиёҳвандлик воситалари ёки психотроп моддалар бўлган ўсимликлар ёки уларнинг қисмларини сотишга тайёргарлик кўриш ҳаракатлари яширин жой жиҳозланадиган жойни қидириш, харидор турган жойга бориш йўналишини ўрганиш ва ҳоказолардан иборат бўлиши мумкин. Гиёҳванд моддалар билан қонунга хилоф ҳаракатни яширишга келсак, бундай ҳаракатлар сотувчи томонидан ҳали тайёргарлик босқичида, у доменларни рўйхатдан ўтказиш ва гиёҳвандлик воситалари, психотроп, кучли таъсир қилувчи моддалар, шунингдек, таркибида гиёҳвандлик воситалари ёки психотроп моддалар бўлган ўсимликлар ёки уларнинг қисмлари сотилиши тўғрисидаги маълумотларни жойлаштирадиган веб-сайтларни яратганда амалга оширилади. Бундай ҳаракатларга атайин нотўғри рўйхатга олиш маълумотларини тақдим этиш, сохта шахсларнинг маълумотларидан фойдаланиш, Интернет тармоғига кириш учун ўғирланган реквизитлардан фойдаланиш, фойдаланувчиларнинг мурожаатларини қайта йўналтириш, ресурс жойлашган жойни вақти-вақти билан ўзгартириш киради. Жиноятни бевосита яшириш шундан иборатки, сотувчи харидор билан барча битимларни шахсан учрашмасдан амалга оширади. Бундан ташқари, яширин жойни жиҳозлаш ҳаракатларини жиноятни яшириш деб ҳисоблаш мумкин, чунки сотувчи томонидан у сотаётган гиёҳвандлик воситалари, психотроп моддалар, таркибида гиёҳвандлик воситалари ёки психотроп моддалар бўлган ўсимликлар ёки уларнинг қисмлари топилмаслиги учун барча чоралар кўрилади. Ўзининг жиноий фаолиятини яшириш мақсадида сотувчилар баъзан ўзлари сотаётган аралашмалар, таблеткалар, моддаларнинг таркиби тўғрисида ёлғон маълумот берадилар. К., Е. ва З. спорт билан шуғулланиш учун қонуний энергетик моддалар ниқоби остида метамфетамин гиёҳвандлик воситасини Интернет тармоғи орқали сотишган. Сотишни амалга оширишда ва харидор билан сотиш жойи, гиёҳванд моддалар учун пул ўтказиш зарур бўлган ҳисоб рақами номи ҳақида маълумот алмашиш учун назорат қилинмайдиган электрон алоқа воситаларидан фойдаланилади: телефонлар, факслар, компьютерлар, сунъий йўлдош телефонлари, "клонлаштирилган" уяли телефонлар, олдиндан тўловли телефон карточкалари, кенг полосали радиочастоталар, кириш чекланган Интернетдаги чат-хоналар ва ҳоказо. Масалан, телефон сўзлашувларини эшитиб туриш имкониятини бартараф этиш ва операторнинг эфирга чиқиш жойини аниқлаш мақсадида гиёҳвандлик воситалари буюртмаларини қабул қилиш рақамига кўплаб қайта йўналтиришлар ўрнатилиши мумкин, телефон сим-картаси эса телефон аппаратида ташқарида бўлиши мумкин. Гиёҳванд моддалар билан ноқонуний битимлар тўғрисидаги электрон ахборотни яширишни сотувчилар электрон хабарларни кодлаш йўли билан амалга оширишлари мумкин. Шу мақсадда улар банк ҳисоб рақамлари, активлар ва молиявий фаолият тўғрисидаги маълумотлар базалари, шериклар билан алоқа маълумотлари, савдо операцияларини ҳисобга олиш

маълумотлари, яширин жойлар ёки хатчўплар жойларининг координаталари, гиёҳванд моддаларни тайёрлаш усуллари ва бошқаларга оид ўзлари учун қимматли бўлган маълумотларни сақлаш учун компьютерлар ва ён дафтарчалардан фойдаланадилар. Интернет тармоғи орқали амалга оширилади фақат эсдалик совғалари сифатида, қушлар учун озуқа, ёғ олиш, тиббий мақсадлар ва илмий тадқиқотлар учун ишлатилади. Бироқ, ушбу дўконларнинг нархлар рўйхатидан маълум бўлишича, улар наша уруғларини доналаб сотадилар. Нархи ҳар хил бўлиши мумкин, аммо энг арзон дон 6 евро туради. Шу муносабат билан паррандалар озуқаси учун, айниқса, мой ва бошқа маҳсулотлар тайёрлаш учун бундай донларнинг анчагина миқдори талаб қилинади. Сотувчилар ўзларидан сотиб олинган наша уруғлари харидорларга тавсия этган мақсадларда ишлатилмаслигини билишлари керак. Баъзи дўкон сотувчилари унчалик айёр эмас ва ўз сайтларида уруғлардан ташқари, улардан наша етиштириш бўйича видеоларни сотиб олишни таклиф қилишади. Бошқа дўконлар қошида форум мавжуд бўлиб, унда рўйхатдан ўтиб, наша уруғларини қандай етиштириш, "тажрибали чекувчи" учун қайси навлардан фойдаланиш, янги бошловчилар учун қайси навлардан фойдаланиш, шунингдек, чекиш мосламаларидан фойдаланиш бўйича маслаҳатлар олиш мумкин. Худди шу дўконда ушбу ўсимликни етиштириш бўйича адабиётларни сотиб олишингиз мумкин. Наша уруғи, видеоёзувлар ва уни етиштириш бўйича адабиётларни сотиб олишга қизиққан шахс аниқланганда, бу шахс таркибида гиёҳванд моддалар бўлган, етиштириш тақиқланган ўсимликларни етиштириш учун тайёргарлик ҳаракатларини амалга ошираётганини тахмин қилиш учун барча асослар мавжуд.

INNOVATIVE
ACADEMY